

KE 4 - PROCESSES, ASSURANCE & ETHICS
Suggested Answers and Marking Grid (Sinhala)

1 කොටස

ප්‍රශ්න අංක 01

1(a)

1.1.

ඉගෙනුම් එලය:

2.1.1 සැපයුම් ක්‍රියාවලිය හා සම්බන්ධ ක්‍රියාකාරකම් හඳුනා ගැනීම, විනම් සැපයුම්කරුවන් තේරුම සහ පැහැදිලි, පැහැදිලි පාලනය, පැහැදිලි කිරීම, භාණ්ඩ ලැබීම සහ ගෙවීම කිරීම

නිවැරදි පිළිතුර: D

සැපයුම්කරුවන්ට සහ වෙනත් පාර්ශවයන්ට කරන ගෙවීම් අනුමත කිරීම සඳහා භාවිතා කරන ලියවිල්ල ගෙවීම් ව්‍යවරයයි. අනෙකුත් සියලුම විකල්පයන් සැපයුම් ක්‍රියාවලියේ පහළ ප්‍රවාහයේ ක්‍රියාකාරකම් වලට අදාළය.

1.2.

ඉගෙනුම් එලය:

1.5.3 ව්‍යාපෘති ක්‍රියාවලි මට්ටමේ අවදුනම් තුන් කිරීමෙහි ලා අන්තර්ගත පාලන පද්ධතිය සිදු කරන කාර්යභාරය හඳුනාගැනීම.

නිවැරදි පිළිතුර: A

අස්ථිත්වයක අන්තර්ගත පාලන පද්ධතිය කළමනාකාරීත්වය විසින් හඳුන්වාදී ඇති ප්‍රතිපත්ති හා ක්‍රියාපටිපාරීන් වලින් සමන්වීත වුවකි. අන්තර්ගත පාලන සංලුදියේ ක්‍රියාත්මක වන්නේ නම් කාර්යමන්ධිලය ඔවුන්ගේ රාජකාරී ඉටු කිරීමේ දී සියලුම ප්‍රතිපත්ති හා ක්‍රියාපටි පාරීන් නිසි පරිදි අනුගමනය කරයි.

1.3.

ඉගෙනුම් එලය:

5.5.2 පාලන පර්ක්ෂණ හා තහවුරු කිරීමේ ක්‍රියාපටිපාරී වල තේරුම හා එවා අතර වෙනස පැහැදිලි කිරීම.

නිවැරදි පිළිතුර: C

විශ්ලේෂණාත්මක ක්‍රියාපටිපාරී ඉටු කරනුයේ තහවුරු කිරීමේ ක්‍රියාපටිපාරීයක් ලෙසය. 'C' භැර අනෙකුත් සියලුම විකල්පයන් මගින් අන්තර්ගත පාලනවල ක්‍රියාත්මක සංලුදිත්වය පිළිබඳ සාක්ෂි සපයයි.

1.4.

ඉගෙනුම් එලය:

1.8.1 ව්‍යාපාර ආයතනයක පාලන ව්‍යුහය හඳුනාගැනීම.

නිවැරදි පිළිතුර: C

සංයුත්ත පාලනයේ අරමුණ වන්නේ මතා අධික්ෂණයක් හා කළමනාකරනය මගින් සමස්ථ කාර්යසාධනය ඉහළ නදෝමය. තුදෙක් කොටස් තීමියන්ගේ පැන්තෙන් පමණක් නොව අනෙකුත් සියලුම උනන්දුවක් දක්වන පාර්ශවයන්ගේ දූෂ්ධිකෝණයෙන් බලා ආචාරයානුකූල හා ස්ථලදායී යන දෙ ආකාරයෙන්ම විකසේ ව්‍යාපාර කටයුතු කරගෙන යා යුතුය.

1.5.

ඉගෙනුම් එලය:

2.2.3 වැටුප් ක්‍රියාවලියෙහි උප ක්‍රියාකාරකම් හා සම්බන්ධ ව්‍යාපාර අවදුනම් තක්සේරු කිරීම.

නිවැරදි පිළිතුර: C

කාර්යමන්ඩලයේ සාමාජිකයන් නිවාඩු ගන්නා විට වෙනත් කාර්යමන්ඩල සාමාජිකයන් කමින් කී සාමාජිකයාගේ රාජකාර ආවරණය කිරීම සඳහා ගෞද්‍යාත්මක ලැබේ. විසේ සිදු කිරීමේදී පළමු කී කාර්ය මන්ඩල සාමාජිකයා වංචාවක් සිදුකර ඇත්තෙනම් විය දෙවන කාර්ය මන්ඩල සාමාජිකයාට අවබෝධ වනු ඇත. විම නිසා කාර්යමන්ඩලයේ සාමාජිකයු වංචාවක් කර ඇති විට මෙම හේතුව නිසා ඔහු තමන්ට නිමි මුළු නිවාඩු ප්‍රමාණය ලබා නොගනු ඇත.

1.6.

ඉගෙනුම් එලය:

2.1.3 සැපයුම් ක්‍රියාවලියෙහි උප ක්‍රියාකාරකම් හා සම්බන්ධ ව්‍යාපාර අවදුනම් තක්සේරු කිරීම.

නිවැරදි පිළිතුර: A

“විවෘත ගිණුම් වෙළඳුමේදී” ආනයනකරු විසින් විකශ්‍යවු පරිදි ලැබිය යුතු මුදල නිරවුල් කරනු ඇතැයි අපේක්ෂාවෙන් ලියවිලි කෙළින්ම ආනයනකරු වෙත ඉදිරිපත් කෙරේ. අනෙකුත් සියලුම වික්ලේපයන්හිදී ලියවිලි කෙළින්ම ආනයනකරුවෙත ඉදිරිපත් කරනු නොලබන අතර බොහෝවිට ගණුදෙනු නිරවුල් කිරීමේ ක්‍රියාවලිය සඳහා බැංකු සහභාගි කරගනු ලැබේ. විම නිසා විවෘත ගිණුම් ගනු දෙනු වලදී ගෙවීම් පැහැර හැරීමේ අවදුනම වික්තුම්කරු විසින් දරනු ලැබේ.

1.7.

ඉගෙනුම් එලය:

4.2.2 අවංක්‍යාවය, අරමුණුගත හාවය වෘත්තීය නිපුණත්වය හා නිසි සැලකිල්ල රහස්‍යභාවය හා ස්වාධීනත්වය පැහැලි කිරීම.

නිවැරදි පිළිතුර: B

විගණන සේවාදායකයෙන් මුළු තොරතුරු රහස්‍ය තොරතුරු වේ. විම නිසා නිතියෙන් අවශ්‍ය කෙරේ නම් හැර සේවාදායකයාගේ අවසරය ඇතිව මිස විගණකයාට මෙම දැන්ත වෙනත් අයට බෙදාහැරීම කළ නොහැක. විම නිසා මෙහිදී පැන නගින ප්‍රධාන කරගතා වන්නේ රහස්‍යභාවයයි.

1.8.

ඉගෙනුම් එලය:

1.7.1 අන්තර් පාලන පද්ධතිය හා බැඳී පවතින ආචේනික දුර්වලතා සාකච්ඡා කිරීම

නිවැරදි පිළිතුර C

“තීරණ ගැනීමේදී මානව විනිශ්චයේ බලපෑම” හැරැන විට අනෙක් සියලුම විකල්පයන් පිළියම් යෙදීමෙන් වැඩිදියුණු කර ගත හැකිය. උදහරණයක් ලෙස සව්ලදුසි නොවූ අධ්‍යක්ෂ මණ්ඩලය වෙනුවට වඩාත් සව්ලදුසිවූ පුද්ගලයන්ගෙන් හෙබේ විකක් පත් කළ හැකිය.

1.9.

ඉගෙනුම් එලය:

2.1.3 සඡපයුම් ක්‍රියාවලියෙහි උපක්‍රියාකාරකම් හා සම්බන්ධ ව්‍යාපාර අවධානම් තක්සේරු කිරීම.

නිවැරදි පිළිතුර A

භාණ්ඩ ඇණුවුම් කිරීම හා භාණ්ඩ ලැබීම් පත් (GRNs) නිකුත් කිරීම, මුදල් ගැනීම් වාර්තාගත කිරීමේ කාර්යයෙන් ස්වාධීනව සිදුවන කාර්යයන් වේ. එම නිසා ගැනුම් ලෙපරයේ සටහන් කිරීම් ඉහත සඳහන් කාර්යයන් දෙකෙනිදී බිජිවන වන මියවීම් වලින් තහවුරු විය යුතුය.

1.10.

ඉගෙනුම් එලය:

4.2.1 වෘත්තීය ගණකාධිකාරීවරයෙකුට ආවාර ධර්මානුකූලව හැකිරීමේ ඇති වැදගත්කම ප්‍රකාශ කිරීම.

4.2.2 අවංකාවය, අරමුණුගතහාවය, වෘත්තීය නිපුනත්වය හා නිසි සැලකිල්ල, රහස්‍යනාවය හා ස්වාධීන්තවය පැහැදිලි කිරීම.

නිවැරදි පිළිතුර: D

‘D’හර අනෙකුත් සියලුම විකල්පයන් වෘත්තීය ගණකාධිකාරීවරයෙන්ගෙන් අපේක්ෂාකරන මානුෂීක ගුණාංගවලට අදාළවන අතර සංයුත්ත සාමාජිය වගකීම යනු සමාගමක කටයුතුවලින් පරීක්ෂා වන බලපෑම හා සමාජ ගුහසාධනය කෙරෙහි ඇතිවන බලපෑම තක්සේරු කිරීම හා වගකීම බාරගැනීම සම්බන්ධයෙන් ගන්නා පියවරකි.

ලක්නු දීමේ කුමාර

සැම ප්‍රශ්නයකටම ලක්නු 2 ක් ලැබේ
මුළු ලක්නු 20 කි

1(b)

1.11.

ඉගෙනුම් එලය:

1.3.1 අස්කිත්වයක් මූහුණාපාන විවිධාකාර අවදුනම් හඳුනනාගැනීම (අස්කිත්වයක අන්තර හා බාහිර පරීක්ෂණ තුළින් පැනනයින අවදුනම් ඇතුළුව)

- i. අන්තර පාලන මගින් අවදුනම ඇඩු කිරීම.
- ii. රක්ෂණාය මාර්ගයෙන් අවදුනම මාරු කිරීම.
- iii. අන්තර පාලන මගින් අවදුනම ඇඩු කිරීම.

1.12.

ඉගෙනුම් එලය:

2.5.2 තොග කළමනාකරණ ක්‍රියාවලියට අදාළ උප ක්‍රියාවන් හා සම්බන්ධ ව්‍යාපාරක අවදුනම් තක්සේරු කිරීම.

- i. සෞරකම් කිරීම
- ii. නිකුත් කිරීමේ පරිභා සටහන් නොකිරීම
- iii. භාණ්ඩ ලැබේම් වැඩියෙන් සටහන් කිරීම
- iv. භාණ්ඩ නිකුත් කිරීම් ඇඩුවෙන් සටහන් කිරීම
- v. ගැනුම් ආපසු යැවේම් සටහන් නොවීම
- vi. සැපයුම්කරුවන්ගේ වංචා - සත්‍යවශයෙන් බාර දෙන බඩු තොගයට වඩා වැඩි ප්‍රමාණායක් භාණ්ඩ බාරදීමේ සටහනේ ඇතුළත් කිරීම

1.13.

ඉගෙනුම් එලය:

2.3.1 මුදල් පොත, සුල් මුදල් පොත, බැංකු සැසැලුම්, ආයෝජන ආදි ව්‍ය මුදල් කළමනාකරණයට සම්බන්ධ ක්‍රියාවලීන් හඳුනාගැනීම

- i. නිකුත් කළ නමුත් බැංකුවට ඉදිරිපත් නොකළ වෙක්පත්
- ii. උපලබිධ නොවූ තැන්පත් කළ වෙක්පත්
- iii. බැංකුව විසින් සිදුකළ වැරදි

1.14.

ඉගෙනුම් එලය:

3.3.1 ව්‍යාපාර ක්‍රියාවලියක පාලන අරමුණු මුදුකර ගැනීමේදී පරිගණකගත පොදු පාලනයන් සහ යෙදුම් (හාවිත) පාලනයන්ගේ වැදුගත්කම පැහැදිලි කිරීම

- i. ආදන පාලන
- ii. ක්‍රියාවලි පාලන
- iii. නිමැවුම් පාලන
- iv. නිවරද්‍යතා පාලන (විකිරිතා) (Integrity control)

1.15.

ඉගෙනුම් එලය
2.2.3 වැටුප් කියාවලියෙහි උපක්‍රියාකාරකම් හා සම්බන්ධ ව්‍යාපාර අවදුනම් තක්සේරු කිරීම

- i. සේවකයන්ට වැඩියෙන්/අඩුවෙන් ගෙවීම
- ii. සේවයේ නැති (ව්‍යාපාර) (bogus) සේවකයන්ට ගෙවීම් කළ හැක
- iii. කලින් සිටි සේවකයන්ට දිගටම ගෙවීම් කළ හැක
- iv. වැරදි මෙස වැටුප් ගණනය කිරීම්

1.16.

ඉගෙනුම් එලය:
2.4.2 දේපල පිරියත හා උපකරණ කළමනාකරණ කියාවලියට අදාළ උපක්‍රියාකාරකම් සම්බන්ධ ව්‍යාපාර අවදුනම් තක්සේරු කිරීම

- සේවාවර වත්කම් ලේඛනයේ ඇති සමහර වත්කම් සඳහා එවාට අනන්‍ය වත්කම් සංකේත වෙන්කර දී නොතිබුණි.
ඇතිවන ගැටළුව:
වත්කමේ භෞතික පැවැත්ම සත්‍යාපනය කළ නොහැකි වීම.
- සේවාවර වත්කම් ලේඛනය පොදු ලෙපරය සමග නොසැසදේ.
ඇතිවන ගැටළුව:
පොදු ලෙපරයේ ඇතුළත් කර ඇති වත්කම්වල නිවරද්‍යතාවය හා සම්පූර්ණත්වය ප්‍රශ්නගත වේ. මෙයට හේතුව සම්මත ආකාරයේ නොවූ ජ්‍රීහල් සටහන් ලෙපරයේ වාර්තාගත කිරීම විය හැක.
- ලිඛිත හා කාර්යාල උපකරණ මාස 3 කට වැඩි කාලයක් ප්‍රාග්ධන නොනිම් වැඩි ගිණුමේ ඇතුළත් කර තිබුණි.
ඇතිවන ගැටළුව:
ලිඛිත හා කාර්යාල උපකරණ එවා මිලදී ගත් දින සිට පාවිච්චියට යොදුගත හැකි වත්කම් වහ බැවේන් ප්‍රාග්ධන නොනිම් වැඩි ගිණුමේ තබාගැනීම අවශ්‍ය නොවේ. මෙහි ප්‍රතිඵලය වනුයේ පාවිච්චියට ගනීම්හි පවතින වත්කම් සඳහා ක්ෂය නොකිරීමය.

1.17.

ඉගෙනුම් එලය:
1.5.2 අභ්‍යන්තර පාලනයේ මුල්කාංග හඳුනාගැනීම.

- i. ගණුදෙනු සකසුම් පද්ධති (Transaction processing systems)
- ii. විශේෂයු පද්ධති (Experts systems)
- iii. තීරණ ආධාරක පද්ධති (Decision support systems)
- iv. කළමනාකරණ තොරතුරු පද්ධති

1.18.

ඉගෙනුම් එලය

1.8.1 ව්‍යාපාර ආයතනයේ පාලන ව්‍යුහය හඳුනාගැනීම

- i. විගණන කමිටුව
- ii. පාරුණුම්ක කමිටුව
- iii. නාමයෝජනා කමිටුව
- iv. අවදුනම් කළමනාකරණ කමිටුව

1.19.

ඉගෙනුම් එලය:

5.1.2 සහතික වීම් රාමුවේ ප්‍රධාන ශේෂතු , විනි මූලිකාංග, අරමුණු, විෂය පථය ආදිය පැහැදිලි කිරීම.

- i. පරිවයේ යොදෙන්නා
- ii. වගකිව යුතු පාර්ශවය
- iii. අපේක්ෂිත පරිශීලකය

1.20.

ඉගෙනුම් එලය:

5.1.1 සහතිකවීමේ සංකල්පය පැහැදිලි කිරීම

- i. සේවීය පරික්ෂණ යොදාගැනීම (නියැදිකරණය)
- ii. අභ්‍යන්තර පාලනයේ ඇති ආවේනික දුර්වලතා (ලදා : කළමනාකරණය විසින් පාලන අනිධිවා යාම)
- iii. විගණන සාක්ෂිවල සවහාවය විනම් බොහෝ විගණන සාක්ෂි තීරණාත්මක එවා නොව මග පෙන්වන සුලු එවා වීම.

ලකුණු දීමේ කුමය

සැම ප්‍රශ්නයකටම ලකුණු 3 ක් ලැබේ
මුළු ලකුණු 30 කි.

02 කොටස

ප්‍රශ්න අංක 02

1

ඉගෙනුම් එලය:

2.1.2 සැපයුම් ක්‍රියාවලිය හා සම්බන්ධ ලිපිලේඛන ඒවා සම්පාදනය වන අවස්ථා, ඒවා ගෙවන ආකාරය සහ ඒවායේ අරමුණු හඳුනාගැනීම.

- i. මුදල් / වෙක්පත් ලදුපත - බාහිර පාර්ශවයකින් හෝ අනුත්තර පාර්ශවයකින් අයකැමිල මුදල්/වෙක්පත් ලබාගැනීම් විට.
- ii. සුලු මුදල් ව්‍යවරය - සුලු මුදල් පාවිච්චිකර ගෙවීමක් කරන විට.
- iii. ජ්‍රේනල් ව්‍යවරය් අනෙකුත් ප්‍රාථමික පොත් හාවිතා නොකර පොදු ලෙපරදේ සටහන් ඇතුළත් කරන විට.
- iv. විකුණුම් ඉන්වොයිසිය - ගණුදෙනුකරුවකුට හාන්ධි විකුණාන විට.
- v. හාන්ධි ලැබීම් පත්‍රය - ගබඩාවට හාන්ධි ලබාදුන අවස්ථාවේදී
- vi. මිලදී ගැනීම් ඇතුවම - සැපයුම්කරුවකුගෙන් හාන්ධි ඉල්ලා යවන විටදී
- vii. හාන්ධි හාරදීමේ තුන්ඩුව - ගබඩාවේ සිට වෙනත් ස්ථානයකට හාන්ධි හාරදීමේදී
- viii. ද්‍රව්‍ය අයියාවන පත්‍රය - නිෂ්පාදන වැඩිඩිමට අමුදව්‍ය අවශ්‍ය වන විට.
- ix. පොලී ආදායම මත රඳවාගැනීමේ බඳු අඩුකර ගැනීමේ සහතිකය. - බඳෙකුවක් විසින් ගෙවන බඳු පොලී මත රඳවාගැනීමේ බඳු අඩුකරගත් විට.
- x. බැරපත - ගණුදෙනුකරුවක හාන්ධි ආපසු ව්‍යවන විටදී.

ලකුණු දීමේ ක්‍රමය

(විකකට ලකුණු $1/2 \times 10 =$ ලකුණු 05)

2.

ඉගෙනුම් එලය:

2.1.2 සැපයුම් ක්‍රියාවලිය හා සම්බන්ධ ලිපිලේඛන, ඒවා සම්පාදනය වන අවස්ථා, ඒවා ගෙවන ආකාරය සහ ඒවායේ අරමුණු හඳුනාගැනීම.

- I. නොහාර පත්‍රය : මෙය නම්කරන ලද ගමනාත්ත වරායක් දක්වා ප්‍රවාහනය කිරීම සඳහා කිසියම් බරක් සඳහන් කර ඇති ඇසුරුම් පෙරීටි ගණනක් නැවට පැටවූ බව සඳහන් කෙරෙන නැවී සමාගමක් විසින් නිකුත් කරන ලද ලදුපතකි. මෙය

හාන්ඩ්විලට ඇති අයිතිය පෙන්වන ලියවීල්ලක් වන අතර පිටසන් කිරීමෙන් පැවරිය හැකිය.

i. රේගු ප්‍රකාශනය (CUSDEC)

මෙය රේගුවෙන් නාන්ඩ තිද්‍යක් කරගැනීම සඳහා භාවිතා කරන ලියවීල්ලය.

ii. “ ඉන්කොටර්මිස් ” (INCOTERMS)

අන්තර්ජාතික වාණිජ කොහෝදේසි යන්හෙති කෙටි යෙදුම වන මෙමගින් අන්තර්ජාතික වෙළඳාමේදී විකුණුම්කරුවන් හා ගැණුම්කරුවන් අතර පිරිවය බෙදාගන්නා ආකාරය භාරදීම සිදුවන අවස්ථාව සහ අපනයන හා ආනයන නිදහස්කර ගැනීමේ වගකීම දුරන පාර්ශවය කවරේකුද යන කරුණු නිර්වචනය කෙරේ.

IV. භාවිත ඇප පත්‍රය.

නැව් භාර පත්‍රය නොලබුණාද භාරදීමේ නියෝගය (Delivery Order) මත පදනම්ව ගැනුම්කරුට ආනයන කරන ලද භාන්ඩ මුදාහරින ලෙසන් ගනුදෙනුකරු මූදල් නොගෙවුනොත් නැව් සමාගමට සිදුවන පාඩුව ඇපකර විසින් ප්‍රතිප්‍රේතාය කරන බව සඳහන් කරන බැංකුව විසින් අනු අත්සන් කළ ලියවීල්ලකි. මෙහි සඳහන් කරන අගය බොහෝවිට ඉන්වොයිස් අගයට වඩා වැඩිය.

ලකුණු දීමේ තුමස

(ලකුණු $1 \frac{1}{4} \times 05 = \text{ලකුණු } 05$)

ප්‍රශ්න අංක 03

ඉගෙනුම් එලය:

5.4.1 විගණන සාක්ෂි නිර්වචනය කිරීම.

5.5.1 පහත සඳහන් ද්‍රා පිළිබඳව සංකල්ප හා තේරුම පැහැදිලි කිරීම.

- ප්‍රමාණවත් හා යෝග්‍ය විගණන සාක්ෂි.

- විගණන ක්‍රියාපටිපාටිවල ස්වභාවය, කාලනීත්‍ය හා තරම.

i. විමසීම

විගණන සාක්ෂි රස්කරගැනීමේ ප්‍රයෝගන :

විමසීම යනුවෙන් අදහස් කරන්නේ තොරතුරු ඉල්ලීමයි. මෙය සමාගම ඇතුළත සිටින පුද්ගලයන් ගෙන් වාචිකව හෝ ලිඛිත නියෝගනයක් ලෙස හෝ තුන් වන පාර්ශ්වයන්ගෙන් විධිමත් ලිඛිත ඉල්ලීමක් ආකාරයෙන් හෝ විය හැකිය.

මෙය මූලික වශයෙන් පරික්ෂණයට හාජනය වන ව්‍යාපාරය ක්‍රියාවලින් සහ පාලනයන් පිළිබඳ අවබෝධයක් ලබාගැනීම සඳහා භාවිතා කරනු ලැබේ. වත්කම්වල /වගකීම්වල පැවැත්ම සහ වත්කම්වල අයිතිය සත්‍යාපනය කිරීම සඳහා තුන්වන පාර්ශවවලින් විමසීම් කිරීම කළහැක.

ලඳාහරණ: සමාගමේ විගණනයේදී බැංකු ගිණුම්වල ගේෂ පිළිබඳ විස්තර ඉල්ලම්හි සමාගමේ බැංකුව වෙත සම්මත ආකාරයේ ගේෂ සනාථ කිරීමේ මූලිකයක් යැවීම විමසුම් කෙරෙන වික් ආකාරයකි.

ii. පරික්ෂාව

විගණන සාක්ෂි රුස්කිරීමේ ප්‍රයෝගනය :

පරික්ෂාව යනු ලියවිලි පොත් සහ වාර්තා හෝ වත්කම් දෙස බැඳීමය. මෙය වත්කමක පැවත්ම තහවුරුකර ගැනීමට, අගයන් සත්‍යාපනය කිරීමට හෝ පාලනයක් ක්‍රියාත්මකව බවට සාක්ෂි ඉදිරිපත් කිරීම සඳහා ඉටු කළ හැකිය.

ලඳාහරණය :

වාර්තාගත කර නොමැති ඩිල්පත් හඳුනාගැනීම සඳහා විකුණුම් ලෙපරයේ සටහන් කර ඇති ඩිල්පත් වල අංකවල අනුකූලීකතාවය පරික්ෂා කිරීම, පරික්ෂාකිරීමක් ලෙස සැලකිය හැකිය.

iii. නිර්ක්ෂණය

විගණන සාක්ෂි ලබාගැනීමේ ප්‍රයෝගනය :

නිර්ක්ෂණය යනු ක්‍රියාපටිපාරියක් කරගෙන යන අතරතුරදී එම දෙස බලා සිටීමය. විය සාමාන්‍යයෙන් සමාගමක අභ්‍යන්තර පාලන පිළිබඳ විගණන සාක්ෂි රුස්කර ගැනීමේ කුමයක් ලෙස භාවිතා කෙරේ.

ලඳාහරණය :

මුදලින් වැටුප් ගෙවීම සම්බන්ධයෙන් පවතින අභ්‍යන්තර පාලනයේ ප්‍රමාණවත්තාවය තීරණය කිරීම සඳහා විගණකයෙන් වැටුප් ගෙවන අවස්ථාවේ විය නිර්ක්ෂණය කිරීම.

iv. නැවත ගණනයකිරීම.

විගණන සාක්ෂි ලබාගැනීමේ ප්‍රයෝගනය :

නැවත ගණනය කිරීම යනුවෙන් අදහස් කරන්නේ හිණුම්කරණ පද්ධතිය තුළින් අංකගණිතමය ක්‍රියාවලිය යළි ඉටුකිරීමයි. සංඛ්‍යාවල නිරවද්‍යතාව හා සම්පූර්ණත්වය තහවුරුකරගැනීම සඳහා අතින් කරන ලද ගණනය කිරීම් නැවත හරිවරදි බැඳීමයි.

ලඳාහරණය :

වත්කම් ක්ෂයවීම ටෝයිලොන්ඩ් සමාගමේ ප්‍රමාණාත්මක වියදුමකි. මෙහි නිරවද්‍යතාවය තහවුරු කරගැනීම සඳහා මෙම වියදුම නැවත ගණනය කර බඳුනුය.

v. විශ්වේෂණාත්මක ක්‍රියාපටිපාරී.

විගණන සාක්ෂි ලබාගැනීමේ ප්‍රයෝගනය :

විශ්වේෂණාත්මක ක්‍රියාපටිපාරීන් යනු මූල්‍ය හා මූල්‍ය නොවන තොරතුරුවල උපනතීන් සහ අනුපාත අධිකාරිතය කිරීමයි. විගණන සැලසුම් කිරීමේදී අවදානම් සහිත සෙෂ්ටු හඳුනාගැනීම සඳහා මෙන්ම තහවුරුකිරීමේ සාක්ෂි රැස්කර ගැනීමේ මාධ්‍යක් ලෙස විය භාවිතා කෙරේ.

ලදාහරණය :

මාසයෙන් මාසයේ දළ ලාභ අනුපාතය සැසදීමක් සිදුකළ හැකි අතර විමිදී යම් අසාමාන්‍ය විවෘතයන් වේ නම් වියින් විකුණුම් අත්හැරීමක්, තොග නැති වීමක් හෝ වෙනත් වැරදි පෙන්නුම් කළ හැකි බැවින් ව්‍යාව විමර්ශනය කළ හැකිවේ.

ලකුණු දීමේ කමය

1 කොටස : සාක්ෂි රැස්කිරීමේ ප්‍රයෝගනය :

හොඳුන් පැහැදිලි කළ පිළිබුරුකට ලකුණු 1 බැංශින් උපරිම ලකුණු 5 දේ.

2 කොටස : උදාහරණය :

හොඳුන් පැහැදිලි කළ උදාහරණයකට ලකුණු 1 බැංශින් උපරිම ලකුණු 5 දේ.

ප්‍රශ්න අංක 04

1.

ඉගෙනුම් එලය:

4.2.1 වෘත්තීය ගණකාධිකාරීවරයෙකුට ආචාරයීමානුකූලව හැසිරීමේ ඇති වැදගත්කම ප්‍රකාශ කිරීම.

4.2.2 අවංකභාවය, අරමුණුගතභාවය, වෘත්තීය නිපුනත්වය හා නිසි සැලකිල්ල, රහස්‍යභාවය හා ස්වාධීනත්වය පැහැදිලි කිරීම.

අස්ථිත්වයේ රෙගුලාසි වලට පටහැනීව කටයුතු කිරීම සඳහා තම සොහොයුරා බලපෑම් කරන බැවින් සමන්ව මෙම අවස්ථාවේදී ගැටුම්කාරී ඇල්ල්මක් (Conflict of Interest) ඇත. විම නිසි මෙම තත්ත්වය සමන් විසින් ඔහුගේ උසස් නිලධාරියා වෙත දැන්වා මිල කැදවීම් සම්බන්ධව කටයුතු කිරීමෙන් ඉටත් විය යුතුය.

සමන් ඔහුගේ තීරණය ඔහුගේ සොහොයුරාට දැන්විය යුතු අතර අවශ්‍යනම් විම මිලගත් ඉදිරිපත් කිරීම ප්‍රමාදවී ඉදිරිපත් කරන විකක් ලෙස විවන ලෙස ඔහුට දැන්විය හැකිය.

ලකුණු දීමේ ක්‍රමය

ලකුණු 05)

2.

ඉගෙනුම් එලය:

4.2.2 අවංකභාවය, අරමුණුගතභාවය, වහන්තිය නිපුණත්වය හා නිසි සැලකිල්ල, රහස්‍යභාවය හා ස්වාධීනත්වය පැහැදිලි කිරීම.

- i. අවංකභාවය
සියලු ව්‍යාපාරික සම්බන්ධතාවලදී සඡු හා අවංක ව කටයුතු කිරීම.
- ii. රහස්‍යභාවය.
රහස්‍යභාවය සේවකයා වහන තමාගේ හෝ කිසිම තෙවන පාර්ශ්වයකගේ පොදුගලික ප්‍රයෝගනය සඳහා තම සේවාදායකයාගේ හෝ සේවාදායකයා/ගණුදෙනුකරු පිළිබඳවූ රහස්‍ය තොරතුරු හෙළිදරව් නොකිරීම.
- iii. ස්වාධීනත්වය
වහන්තිය ගණකාධිකාරවරයෙකු සියලුම පරිශීලකයන්ට පිළිගත හැකි ආකාරයේ සාධාරණ සහතිකවීමක් සැපයීම සඳහා සහතික කිරීමේ කාර්යභාරයක් බාරගැනීමට නම් ඔහු සත්‍ය වශයෙන් මෙන්ම පෙනුමෙන් ස්වාධීන වීම අවශ්‍ය කෙරේ.

ලකුණු දීමේ ක්‍රමය

අවංකභාවය – ලකුණු 01

රහස්‍යභාවය – ලකුණු 02

ස්වාධීනත්වය – ලකුණු 02

ප්‍රශ්න අංක 05

1.

ඉගෙනුම් එලය:

3.2.1 අන්තර් පාලනයන් ක්‍රියාවට නඩාවීමේ සංලෘශීත්වයේ වැදුරත්කම පැහැදිලි කිරීම.

- 1.6.1 - රාජකාරී බෙදා වෙන්කිරීම.
- හෝතික පාලන උපකුම.
- අනුමත කිරීම.
- ව්‍යාපාරික කාර්යසාධන සමාලෝචනය.
- තොරතුරු සැකසුම් පාලනය වැනි ප්‍රධාන ව්‍යාපාර පාලන ක්‍රියාකාරකම් පැහැදිලි කිරීම.

රාජකාරී බෙදා වෙන් කිරීමක් නොමැතිකම.

1. **ප්‍රධාන දුත්ත (master data) වලට කරන අනවසර වෙනස්කම් :** සූතිමල්ට මෙම ක්‍රමය තුළ පැමිණිමේ පද්ධතිය, වැටුප්ලේඛන ප්‍රධාන දුත්ත සහ වැටුප් ලේඛනය ගණනය කිරීමේ (programs) ක්‍රමලේඛවලට පූර්ණ ප්‍රවේශවීමේ බලය ලබේ ඇත. සූතිමල්ට වැටුප් ලේඛන සැකසීමේ වගකීම දරයි නම් ප්‍රධාන දුත්තවලට ප්‍රවේශවීමේ බලය දීම ඕනෑම කාර්යකාරය සමග නොගැලුපෙන (incompatible) විකසන් වේ. මේ තුළින් මූලික වැටුපට අවසර නොලත් වෙනස්කම් කිරීම, අස්වගිය සේවකයන් යම් සත්‍යාගකිරීම ආදි දේවලට අවකාශ සැලයේ.
2. **පැමිණිම් සම්ම්බන්ධයෙන් අවසර නොලත් වෙනස්කම් කිරීම:** මෙම ක්‍රමය තුළ පැමිණිම සටහන් කිරීමේ පද්ධතියේ පැමිණිම පිළිබඳ වෙනස්කම් කිරීමට ප්‍රවේශවීමේ හැකියාව සූතිමල්ට ඇති බැවි පෙන්නුම් කරයි. අවලංගු වූ ස්වයිජ් (SWIPs) සම්පූර්ණ කිරීමට බලය දී තිබුනු පැමිණිමේ දුත්ත පිළිබඳ වෙනස්කම් කිරීම සම්බන්ධයෙන් ප්‍රමාණවත් පාලනයක් තිබිය යුතුය.
3. **බඩු ලිපිගොනුවට අවසර නොලත් වෙනස්කම් කිරීම:** බඩුවෙන් වැටුප් ගෙවීමේ ගොනුව ජනීන කිරීමේ භා බඩුවට ඉදිරිපත් කිරීමේ වගකීම සූතිමල්ට පැවරී ඇති බැවි පෙනේ. බඩු ගෙවීමේ ලිපි ගොනුව ආරක්ෂණය (protect) නොකළහොත් ගුද්ධ වැටුප සහ බඩු ගිණුම් විස්තර වැනි වැටුප් විස්තර සූතිමල් විසින් වෙනස්කිරීමේ අවදානමක් පවතී.
4. **පැමිණිම් පද්ධතිය, වැටුප් සැකසීමේ පද්ධතිය සමග පෙළුගස්වා නොතිබීම:** වැටුප් පද්ධතිය මගින් අස්ව ගිය සේවකයන් සඳහා වැටුප් ගණනය කර ඇති මෙයින් පෙන්වනුයේ පද්ධතියේ පැමිණිම සටහන් නොකර වැටුප් සැකසීය හැකි බවයි. මෙය වැටුප් සැකසීමේ ක්‍රියාවලියේ මූලික දේශයකි. මෙය පැමිණිමේ පද්ධතිය, වැටුප් සැකසීමේ පද්ධතියට ව්‍යාපෘති කර නොතිබීමේ හේතුව නිසා විය හැක.
5. **මුදලින් වැටුප් ගෙවීම පිළිබඳ දුර්වල පාලනය:**
හිමිකම් නොපෑ වේතන පසුකාලයේදී නිවැරදි සේවකයන්ගේ අත්සන් විනාශ ලෙස යොදා විවිධ ලෙස බ්‍රාගෙන නිබුති. වැටුප් ගෙවීමට පෙර සේවකයන්ගේ අනන්තතාවය ප්‍රමාණවත්ව පරික්ෂාකිරීමේ ක්‍රමයක් නොමැති බව පෙන්නුම් කෙරේ.
6. **දුත්තවල වලංගුතාව පිළිබඳ පාලනයන් නොමැතිකම.**
දිනකට පැය 24 ට වඩා අතිකාළ දීමනා ගෙවන ලද සේවකයන් විය. මෙයින් අදහස්වන්නේ අසාමාන්‍ය පැමිණිමේ තොරතුරු ග්‍රහණය කිරීම වැළැක්වීමට පද්ධතියට නොහැකි වී ඇති බවයි.

7. වැටුප් ලේඛන සැසදීමේ ක්‍රියාවලිය.

කලින් මාසයේ මූලික වැටුප සහ සේවක සංඛ්‍යාව, ප්‍රවර්තන මාසයේ වෙනස්කම් අනුව සැසදීම සඳහා ස්ථානයේ වැටුප් ලේඛන සැසදීමේ තුළයක් අනුපමා ගාමන්ටි සමාගමට ඇතැයි යන්න සැකස්හිතය. එවැනි සැසදීමේ තුළයක් පැවතුනි නම් ඉවත්ව ගොස් ඇති සේවකයන්ට වැටුප් සැකසීම අනාවරණය විය හැකිව තිබුණි.

ලකුණු දීමේ ක්‍රමය

නිසි පරිදි හඳුනාගන්නා අභ්‍යන්තර පාලන දුර්වලතාවයකට ලකුණු 1 බැංකින් උපරිම ලකුණු 05 කි.

2.

ඉගෙනුම් ව්‍යුහ:

3.1.1 ව්‍යාපාර ක්‍රියාවලියක අරමුණු ඉටුකර ගැනීමේදී අභ්‍යන්තර පාලනයන් නිර්මාණය කිරීමේ ස්ථානයේ ඇති වැදගත්කම හඳුනාගනීම.

1.6.1 -රාජකාරී බෙදාවෙන් කිරීම

- හෝතික පාලන උපක්‍රම
 - අනුමත කිරීම
 - ව්‍යාපාරික කාර්ය සාධන සමාලෝචනය
 - තොරතුරු සැකසුම් පාලනය
- වැනි ප්‍රධාන ව්‍යාපාර පාලන ක්‍රියාකාරකම් පැහැදිලි කිරීම.

1. ප්‍රධාන දැන්තවලට කරන අනවසර වෙනස්කම්.

- බලයලත් පුද්ගලයන්ට පමණක් ප්‍රවේශවීමේ අයිතිය බඩාදීම. වැටුප් ලේඛනය සැකසීමේ නියුත්ත පුද්ගලයාට ප්‍රධාන දැන්ත වලට ප්‍රවේශවීමේ අයිතිය තොදිය යුතුය.
- පද්ධතිය මගින් ජනනයට විගණන පහසුව (audit trail) සමාලෝචනය කිරීම වැදගත් හෙළිදාරවීමය පාලනයකි.

2. පැමිණීම පිළිබඳ අනවසර වෙනස්කම්.

රසක් නිලධාරයකුගේ අනුමතිය නොමැතිව සුනිමල්ට පැමිණීමේ දැන්ත සම්බන්ධයෙන් වෙනස්කම් සිදුකිරීමට ඉඩනොතැබිය යුතු අතර පැමිණීම පිළිබඳ දැන්ත වෙනස්කිරීම් සඳහා අභාෂ සේවකයින්ගේ ලිඛිත විකශන්වය බඩාගත යුතුය.

3. බැංකු ගොනුව සඳහා අනවසර වෙනස්කම්.

- බැංකු ගෙවීම් ලිපිගොනුව අනවසර වෙනස්කම් කිරීමෙන් ආරක්ෂණය සඳහා දැන්ත රහස් කේතනය හඳුන්වා දෙන්න.(data encryption)
- බැංකු ගොනුව ජනනය කිරීම හා මුද්‍රිත මුදල් අංශයට පැවරිය යුතුය.

4. පැමිණීමේ පද්ධතිය වැටුප් ලේඛන පද්ධතිය සමග ඒකාබද්ධ කර නොතිබේම.

පැමිණීම සටහන්වීමකින් තොරව වැටුප් සැකසීම කළ නොහැකිවන බව තහවුරු වනයේ පද්ධතිය විකරණය (modify) කළ යුතුය.

5. මුදලින් කරන වැටුප් ගෙවීම පිළිබඳ දුර්වල පාලනය.

- මුදල් ගෙවීමට පෙර සේවකයාගේ අනන්‍යතාවය පරික්ෂා කරන්න.
- අංශ හාර ප්‍රධානීන් මුද්‍රිතයේදී ගෙවීම කිරීම.

6. දත්ත වලංගුතා පාලනයන් නොමැතිකම.

වැඩකරන සත්‍ය අතිකාල පැය ගණන කළින් තීරණය කරන ලද (ලඳු: අතිකාල පැය 06) සීමාවක් ඉක්මවා නොයන බව තහවුරු කෙරෙන දත්ත වලංගුතා පාලන හඳුන්වා දිය යුතුය.

7. වැටුප් ලේඛන සැසදීමේ ක්‍රියාවලිය.

පද්ධතිය මගින් ජනනය කෙරෙන මාසික වැටුප් ලේඛන සැසදුම උසස් නිලධාරියකු විසින් තහවුරු ලියවිලි පදනම් කරගෙන සමාලෝචනය කිරීම.

ලකුණු දීමේ ක්‍රමය :

අවශ්‍ය තුන් කිරීමේ උපකුම පහක් ලැයිස්තුගත කිරීම සඳහා එකකට ලකුණු 1 ක් ලැබේ.
උපරිම ලකුණු 05.

3 කොටස

ප්‍රශ්න අංක 06

1.

ඉගෙනුම් එලය :

1.5.3 ව්‍යාපාර ක්‍රියාවලි මට්ටමේදී අවබ්‍යන්මී තුන් කිරීමෙහිලා අභ්‍යන්තර පාලන පද්ධතිය සිදුකරන කාර්යභාරය හඳුනාගැනීම.

- අස්ථිත්වයට හිමිකමක් ඇති සියලුම මුදල් ලැබෙන බව තහවුරු කර ගැනීම.
- ව්‍යැනි සියලුම ලැකීම් නිසි පරිදි ශේෂුම්ගත කරන බව හා අස්ථිත්වයේ පොත්වල ව්‍යැනිගත කරන බව තහවුරු කර ගැනීම.
- මුදල් ප්‍රමාණවත් අන්දමින් ආරක්ෂා සහිතව තබාගන්නා බව තහවුරු කරගැනීම.
- ව්‍යැනි සියලුම මුදල් අප්‍රමාදව මුළුමනින්ම බැංකුගත කෙරෙන බව තහවුරු කරගැනීම.

ලකුණු දීමේ තුමය

(සැම නිවැරදි පිළිතුරකටම ලකුණු 1 බැහින් උපරිම ලකුණු 03.

2 සහ 3

ඉගෙනුම් එලය :

2 කොටස

3.1.1 ව්‍යාපාර ක්‍රියාවලියක අරමුණු ඉටුකරගැනීමේදී අභ්‍යන්තර පාලනයන් නිර්මාණය කිරීමේ ස්වල්ත්වයේ වැදුගත්කම හඳුනාගැනීම.

3.2.1 අභ්‍යන්තර පාලනයන් ක්‍රියාවලි නැංවීමේ ස්වල්දායිත්වයේ වැදුගත්කම පැහැදිලි කිරීම.

3 කොටස

1.6.1 - රාජකාරී බෙදා වෙන්තිරීම.

- හෝතික පාලන උපකුම
- අනුමත කිරීම.
- ව්‍යාපාරක කාර්යසාධන සමාලෝචනය.
- තොරතුරු සැකසුම් පාලනය

වැනි ප්‍රධාන ව්‍යාපාර පාලන ක්‍රියාකාරකම් පැහැදිලි කිරීම.

3.1.1 ව්‍යාපාර ක්‍රියාවලියක අරමුණු ඉටුකරගැනීමේදී අභ්‍යන්තර පාලනයන් නිර්මාණය කිරීමේ ස්වල්දායිත්වයේ වැදුගත්කම හඳුනාගැනීම.

<u>පාලන දුර්වලතාවය</u>	<u>අයිතිවන ප්‍රතිච්චිතය</u>	<u>යොමු කළ පාලනය</u>
අයකැමී මුදල් විකණුකිරීම මුදල් පොත ලිඛීම හා විකණුම් ලෙපරයට පිටපත් කිරීම ඉවත්කිරීම. මෙය රාජකාරී බෙදාවෙන් කිරීමේ දුර්වලතාවයකි.	විංචා හා වැරදි ඇති වීම, මුදල් අයටා පරිහරණය පිළිබඳ අවදානම ඉහළ යයි.	මුදල් පොත ලිඛීම අයකැමී කළ යුතුය. විකණුම් ලෙපරය යාවත්කාලීන කිරීම වෙනත් අයකු විසින් ඉවත්කාල යුතුය.
කිසිවකුගේ අධික්ෂණයක් තොරව පිළිගැනීමේ නිලධාරීය විසින් තැපෑල විවෘත කිරීම.	මෙහි ප්‍රතිච්චිතයක් ලෙස වෙක්පත් විංචා කළ හැකිය.	ස්වාධීන නිලධාරීයකු විසින් තැපෑල විවෘත කිරීම අධික්ෂණය කළ යුතු අතර වෙක්පත් ලේඛනයේ සටහන් සඳහා ඔහු අත්සන් කළ යුතුය.
මුදල් හා වෙක්පත් සංම දින කිහිපයකට වරක්, බැංකුවේ තැන්පත් කරයි.	කාර්ය මණ්ඩලය විසින් ලැබෙන මුදල් අයටා පරිහරණය.	මුදල් හා වෙක්පත් දිනපතා බැංකු ගත කළ යුතුය.
අයකැමී පැමිණ නැති අවස්ථාවල මුදල් අංශයේ සිනකම සාමාජිකයකු විසින් මුදල් විකණුකර ගැනීම.	විකණුකර ගැනීම සඳහා වගකීමක් නොමැතිකම නිසා මුදල් අයටා පරිහරණයන් ප්‍රතිච්චිතය විය හැක.	අයකැමී පැමිණ නැති විට මුදල් විකණු කරගැනීම පිළිබඳ වගකීම මුදල් අංශයේ කත්ඩායමේ වක් සාමාජිකයකුට පමණක් පැවරිය යුතුය.
අයකැමීගේ රහස් අංකය / මුරපදය වෙනත් ලිපිකරුවන් සමඟ හවුලේ භාවිතා කිරීම.	පරිගණක මගින් පරිශ්ලකයා හඳුනාගනු ලබන්නේ ප්‍රවේශය පිළිබඳ විස්තර වලින් පමණක් බැවින් වංචා සහ වැරදි පිළිබඳ වගකීම පැවරීම අපහසුවීම.	නම් කරනු ලැබූ ප්‍රදේශලයාට පද්ධතියට ප්‍රවේශවීම සඳහා වෙනම ප්‍රවේශ ගිණුමක් (Login account) දිය යුතුය.
ගණකාධිකාරීවරයා විසින් බැංකු සැසදුම් නිරන්තරව සමාලෝචනය නොකිරීම.	මුදල් වකුයේ ඇති වන වැරදි අප්‍රමාදව හඳුනා නොගනු ඇත.	වගකිව යුතු නිලධාරීය (ගණකාධිකාරීවරයා) විසින් සියලුම බැංකු සැසදුම් පරික්ෂාකර අනුමත කළ යුතුය.

ලකුණු දීමේ තුමය

දුර්වලතාවය හඳුනාගැනීම සඳහා - ලකුණු 01 කි. (ලපරීම ලකුණු 05)

ප්‍රතිච්චිතය හඳුනාගැනීම සඳහා - ලකුණු 01 කි. (ලපරීම ලකුණු 05)

නිවැරදි පාලන නිර්දේශයක් සඳහා - ලකුණු 01 කි. (ලපරීම ලකුණු 05)

4.

ඉගෙනුම් එලය :

1.7.1 අභ්‍යන්තර පාලන පද්ධතිය හා බැඳී පවතින ආච්චීක දුර්වලතා සාකච්ඡා කරන්න.

- උස්සන්දානය මගින් සේවකයන් පාලනයන් මගහනේම.
- කළමනාකරණය විසින් පාලනයන් අනිබවා කටයුතු කිරීම.
- මානව වැරදි , විනිශ්චය සහ වරදවා තේරුම් ගැනීම මගින් පාලනයන් අසාර්ථක විය හැකිය.
- අභ්‍යන්තර පාලන පද්ධතින් සාමාන්‍යයෙන් සිදුනොවන ගණුදෙනු සම්බන්ධයෙන් කටයුතු කිරීමට අසමත් වීම.
- අභ්‍යන්තර පාලන පද්ධතින් ක්‍රියාත්මක කිරීම සඳහා යන පිරිවිය ඉන් ලැබෙන වාසි ඉක්මවා යාම.

ලකුණු දීමේ තුමය

(සැම නිවැරදි පිළිතුරක් සඳහා ලකුණු 1 බැඟින් උපරිම ලකුණු 02.